

ВЯЛІЗНЫЯ СКАРБЫ І КАРОТКАЕ ЖЫЦЦЁ

Гісторыі сапраўдных піратаў

Гісторыя пірацтва поўная фактаў не толькі зямельных, але і, на жаль, блізкіх да сённяшніх рэалій, успомніце, хіба, вядомы самаліцкіх піратаў. Непатрэбная краіне ваенная сіла становілася злачыннай, улада легалізавала разбоі, жорсткі пірат мог стаць губернатарам, сотні высакародных юнакоў, начытаўшыся апавяданняў пра «лютых іспанцаў», адпраўляліся пазбаўляць ад іх свет. Вашай увазе трохі падрабязнасцяў пра рэальных марскіх «драпэжнікаў», якія трымалі ў страху моры і акіяны.

Пірацтва існуе роўна столькі, колькі людзі падарожнічаюць морам. Хтосьці перавозіць у далёкія землі грузы і першаадкрывальнікаў новых краін, а хтосьці іх наўпрост рабаваў і забіваў. Галівуд і прыгодніцкая літаратура папрацавалі над тым, каб ператварыць вобраз пірата ў рамантычнага героя — адважнага, незалежнага, часам вельмі абаяльнага і са сваім кодэksam пірацкага гонару. Але сапраўднае жыццё піратаў было змрочным, жорсткім, непрыватным і, галоўнае, вельмі кароткім.

Адным з бадай, самых знакамітых піратаў быў **Эдвард Ціч** па мянушцы Чорная Барада, які нарадзіўся недзе каля 1680 года ў Брыстолі. Гэта легендарны флібусцьер арудаваў у Карыбскім моры ў 1713—1718 гадах. Яго марская кар’ера пачалася ў юным узросце, калі ён паступіў юнгам у англійскі флот і ўдзельнічаў у вайне за іспанскую спадчыну. Тую частку ваенных дзеянняў, якая разгарнулася каля берагоў Новага Свету, англійскія каланісты назвалі «вайной каралевы Ганны».

Эдвард Ціч удзельнічаў у вайне ў ролі прываціра — гэта значыць, прадстаўляючы прыватнае (не ваеннае) судна (адсюль і назва з англійскай — private, «прыватны»), легальна нападаў на варажыя караблі. Пасля заканчэння вайны, як і многія іншыя прываціры, падаўся ў піраты. Неўзабаве ён захапіў французскі гандлёвы карабель і, назваўшы яго «Помста каралевы Ганны», зрабіўся ягоным капітанам. Чорная Барада абсталыў судна 40 гарматамі і павесіў свой знакаміты чорны сцяг, на якім д’ябал трымае ў руках пясоўны гадзіннік і прыніжвае дзідай сэрца. У маі 1718 года Ціч увайшоў у гавань Чарльстан у Паўднёвай Караліне, дзе захапіў некалькі караблёў і ўзяў людзей у заложнікі. Атрымаўшы за іх велізарны выкуп ад мясцовых уладаў, Чорная Барада адправіўся далей. Падкупіўшы губернатара Паўднёвай Караліны, Ціч атрымаў на рукі дакумент аб памілаванні і працягнуў займацца пірацтвам.

Самая моцная зброя Чорнай Бароды — гэта жах, які ён выклікаў у саперніка. У сваю велізарную бароду ён уплятаў запаленыя кноты і ўрываўся ў бой у клубах дыму. Тыя, з кім ён ваяваў, былі ўпэўненыя, што перад імі сапраўдны д’ябал. Пры ім заўсёды было не менш шасці зараджаных пісталетаў, корцік і мушкет, а галаву пакрывала няменная трохвуголка з пер’ем. Губернатар Вірджыні абвясціў за яго высокую ўзнагароду, і ў 1718 годзе Чорная Барада быў забіты ў выніку жорсткай сутычкі. Пасля бою на ім знайшлі пяць кулявых і больш за дваццаць шабельных ран. Яго галава была адрэзана і падвешана на рэі.

Усяго некалькі гадоў пірацтва дазволілі Чорнай Барадзе увайсці ў гісторыю, паслужыць прататыпам капітана Флінта ў «Востравае скарбаў» пісьменніка Роберта Стывенсана і стаць персанажам многіх прыгодніцкіх фільмаў.

Самы сусветна вядомы прывацір — **Фрэнсіс Дрэйк**, першы англічанін, які здзейсніў кругасветнае марашаванне. У лістападзе 1577 года па загадзе каралевы Лізаветы Дрэйк адправіўся да ціхаакіянскіх берагоў Амерыкі. Афіцыйна лічылася, што гэта падарожжа «з мэтай адкрыцця новых зямель», але асноўнай задачай былі напаўдэнні на іспанскі флот і вяртанне ў Англію з набаваным. Акрамя таго, што яму сапраўды ўдалося здзейсніць некалькі геаграфічных адкрыццяў і абвясціць частку паўночнаамерыканскіх тэрыторій брытанскімі, Дрэйк прывёз на радзіму клубні бульбы і такое багацце, кошт якога ўдвая перавышаў штогадовы даход Англійскага каралеўства. За гэтыя заслугі перад бацькаўшчынай прывацір Фрэнсіс Дрэйк быў пасвячоны каралевай Лізаветай у рыцары. Нядзіўна, што многія імкнуліся да яго славы, але з часам ператварыліся ў звычайныя крыважэрныя рабаўнікі.

Прываціраў і буканьераў часта называюць «піратамі», што не зусім карэктна, паміж імі ёсць розніца. Прываціры (яны ж каперы або карсары) выкарыстоўвалі прыватныя судны для напаўдэння на замежныя караблі з афіцыйнага дазволу ўрада. Па сутнасці гэта было знакамітым легальным пірацтвам у Карыбскім басейне пад брытанскім сцягам. Ужо ў XVI стагоддзі многія брытанскія судны мелі дакумент, які дазваляў атакаваць, рабаваць і захопліваць караблі іншых краін — і ў першую чаргу іспанскія. Частку здабычы яны павінны былі аддаваць ураду, астатняе пакідалі сабе. Аднак калі прываціры трапляліся ў рукі ворага, іх судзілі і каралі смерцю як піратаў.

Буканьеры ж у сваёй масе — гэта людзі па-за законам, альбо маракі-дэзерцеры, альбо беглыя рабы. Спярыша яны зараблялі на жыццё тым, што гатавалі мяса і прадавалі яго рыбакам. Іх гісторыя захавалася ў самім слове — виссап азначае драўляную раму, на якой вэндзілі мяса. Даволі хутка ад мірнага гандлю буканьеры перайшлі да захопу судна. Нападлі яны, як правіла, з джунгляў: калі чыйсьці карабель з’яўляўся паблізу, некалькі буканьераў скакалі ў шлюп і дабіраліся да мэты. Асноўнай базай буканьераў была тэрыторыя сучасных Гаіці і Дамініканскай Рэспублікі. Пазней яны былі выгнаны адтуль іспанцамі і перабраліся ў раён Ямайка.

Любімая зброя буканьераў — мушкет. Яго выкарыстоўвалі для палявання на дзікоў, а таксама калі патрабавалася трапіць у рулявога на судне саперніка з адлегласці ў 250 метраў. Мушкет часам называюць «абарджым пісталетам», што падкрэслівае яго верную службу ў марской ваеннай справе. У яго вельмі моцная аддача, таму стралялі з яго ад сцягна, каб не выбіць сабе плячо. Буканьеры былі выдатнымі стральцамі. Яшчэ адна ўпадабаная агнястрэльная зброя буканьераў — крэмневы пісталет. Піраты мелі пры сабе некалькі пісталетаў, таму што кожны з іх трэба было перазараджаць пасля стрэлу. Таксама піраты часта карысталіся гранатамі: у полі металічны шар дыяметра 12 см зарадзілі прыкладна 140 грам пороху. Акрамя агнястрэльнай зброі, нязменным спадарожнікам піратаў, прываціраў і буканьераў былі абарджаныя шабля і корцік.

Крукі замест рук, драўляныя ногі, чорная павязка на вока — тыповы вобраз пірата, знаёмы нават дзіцяці. Асноўная прычына пірацкіх пратэстаў была не столькі ў саміх цяжкіх раненнях, якія яны атрымлівалі, колькі ў інфекцыях. Кулю ці асколак можна было выдаліць з раны, але ў большасці выпадкаў усё роўна пачыналася заражэнне, што прыводзіла да гангрэны. Ампутацыя была на той момант адзіным спосабам захаваць жыццё і не памерці ў страшных пакутах. Праўда, умовы правядзення аперацыі маглі канкурыраваць са смяротнымі катаваннямі. Так, хворага прывязвалі да стала, улівалі ў яго немалую колькасць знакамітага пірацкага напою — рому, пасля чаго ўстаўлялі ў рот скураны рэмень — каб ад болю пацыент не пракусіў сабе язык. Пасля гэтага, як і належала, накладвалі жгут вышэй раны, скуру і мяккія тканкі разразалі вострым нажом, а дайшоўшы да косці, бралі пілу. Уся працэдура праходзіла досыць хутка — ад 30 да 60 секунд у залежнасці ад кваліфікацыі «лекара». Зразумела, што такая аперацыя не гарантавала выжыванне, многія пасля яе гінулі. Але шанц усё ж быў.

Генры Морган — яшчэ адно імя, якое на слыху сярод піратазнаўцаў. Морган рэдкі прадстаўнік пірацкай браціі, які мірна памёр ад сухотаў у 53 гады, а не быў пакараны ці забіты. Такі лёс напатаў яго таму, што ён не пусціўся «ва ўсе цяжкія», як яго многія паплечнікі. Ён набыў славу яркага лідара і грознага заваўніка. Служачы англійскай кароне, ён змагаўся з іспанскім уплывам: рабаваў горад Пуэрта-дэль-Прынсыпе (цяпер тэрыторыя Кубы), Партабела ў Панаме, захапіў гарады Маракайба і Гібралтар у сучаснай Венесуэле і спаліў дашчэнту горад Панаму. Дзякуючы шматлікім пераможам на славу англійскага прастола, Генры Морган быў прызначаны віцэ-губернатарам Ямайки. Але пірат, нават калі ён і губернатар, усё роўна пірат: жывы Генры Морган падчас паходаў кажуць пра тое, што ён кіраваўся не толькі патрыятычнымі матывамі. Ён і яго людзі бязлітасна катавалі захопленых грамадзян, каб выведаць, дзе знаходзіцца багацці. Тое, як ён распраўляўся з палоннымі, падобна на сярэднявечны зморк. Што, як мы ведаем, не перашкодзіла яму стаць ганаровым грамадзянінам ва ўладзе. Па легендзе, ён таксама з’яўляецца аўтарам Пірацкага кодэкса.

Капітан **Чарльз Вейн** — узорны прыклад пірацкага жыцця, жорсткага і кароткага. Англійскі пірат Вейн, сучаснік і нават сябар Чорнай Бароды, пачаў сваю пірацкую кар’еру ў 1716 годзе, у 1718-м стаў капітанам і набыў рэпутацыю чалавека бязлітаснага і злоснага, якога баялася і ненавідзела нават уласная каманда. Аднойчы, захапіўшы чарговае судна, рабаваўшы яго і перабіўшы амаль усю каманду, капітан Вейн выбраў аднаго чалавека для павешання. Нейкім чынам гэты чалавек выжыў: яго вынялі з пятлі, але выявілі, што ён усё яшчэ жывы. Тады яму перасеклі ключыцу шабляй і кінулі на палаючым судне. Аднак няшчасны выжыў і гэтым разам. Больш за тое, ён дабраўся да сушы і распавёў пра зверствы Вейна. Чарльз Вейн — адзін з нямногіх піратаў, які не прыняў каралеўскага памілавання і праз 4 гады сваёй кар’еры быў павешаны. Пірацкі шлях Вейна скончыўся пасля бунту на яго судне, калі каманда пакінула яго ў невялікім шлюпе з адданымі паплечнікамі. Але як толькі іх выкінула на бераг, мясцовы жыхар апазнаў знакамітага пірата і здаў уладам.

Паядынак Эдварда Ціча з Робертам Мэйнардам. Гравюра Жана Леона Фэрыса.

Эдвард Лау праславіўся як пірат-псіхапат. Свой флот ён стварыў у Новай Шатландыі, дзе захапіў 13 рыбацкіх суднаў, а пасля перабраўся ў больш прыбытковы Карыбскі басейн. Разам з пірацкімі поспехамі расла яго жорсткасць і дрэнная слава нягоднага чалавека. Ён вызначаўся вар’яцкімі выхадкамі — прычынай сваім палонным дзікія калецтвы, спальваў людзей, расчлняў іх і нават прымушаў членаў каманды захопленага судна з’ядаць сэрца свайго капітана. Нават для самых адчайных піратаў метады Эдварда Лау лічыліся непрыватнымі. Таму праз тры гады яго капітанскага статусу каманда Лау ўзбунтавалася і высадзіла свайго правадыра на бязлюдным востраве. Што сталася з ім пасля, гісторыя маўчыць.

Франсуа Аланэ, яшчэ адзін грозны француз-пірат, які ненавідзеў іспанцаў, за што яго прызвалі «біч іспанцаў». Ва ўзросце каля 20 гадоў Франсуа Аланэ (народжаны пад імем Жан-Давід Но) наняўся салдатам у Вест-Індскую кампанію, а ў 1660 годзе далучыўся да карыбскіх буканьераў, і пачаўся яго крывавае тэрор. Ведаючы яго нораў, іспанцы біліся ў баі да апошняга, разумеючы, што лепш загінуць, чым трапіць у палон. У 1663 годзе карабель Аланэ пацярпеў крушэнне, і ўся каманда загінула. Калі іспанцы наблізіліся, каб пераканацца ў яго гібелі, Аланэ прыкінуўся мёртвым, схваціўшыся сярод цел сваіх былых паплечнікаў. Затым ён пераапраўляўся ў іспанца і ўцеў.

Далей Аланэ атакаваў горада Маракайба і Гібралтар, працягваючы наймаверную жорсткасць у адносінах да іспанскіх жыхароў. У 1668 годзе яго флот быў захоплены іспанцамі. Самому Аланэ ўдалося збегчы: ён спрабаваў схвацца ў джунглях, але быў схаплены абарыгенамі. Па чутках, тыя абышліся з ім гэтак жа дзіка, як ён распраўляўся з іспанцамі, — ён быў жыўцом разарваны на часткі, а затым з’едзены.

Аліўе Левасер па мянушцы Сцярыятнік служыў французскай кароне ў ролі прываціра падчас вайны за іспанскую спадчыну. Калі вайна завяршылася, яму было загадана адпраўляцца дадому. Аднак Левасер ад такой перспектывы адмовіўся і ў 1716 годзе далучыўся да групы піратаў, якія арудавалі ў Індыйскім акіяне і каля заходніх берагоў Афрыкі: многія піраты перамясціліся туды з Атлантыкі, калі ўлады Англіі і Францыі вырашылі пакласці канец піратам Карыбскага мора. Разам з іншымі піратамі Левасер захапіў і разбурыў дашчэнту горад Віда, які знаходзіцца на тэрыторыі сучаснага Бене. З 1720 года Сцярыятнік асвоіўся на астравах у раёне Мадагаскара.

Левасеру пашчасціла заважваць незлічоныя скарбы: без асаблівых высілкаў яго каманда захапіла партугальскае судна, якое перавозіла скарбы патрыярха Вест-Індыі і віцэ-караля Партугаліі. Здабыча была багатая: незлічоныя скрыні, поўныя залатых і срэбных манет, каштоўных камянёў, рэлігійных артэфактаў.

У 1724 годзе Левасер пачаў перамовы з французскім урадам аб памілаванні, але Францыя запатрабавала ўзамен занадта апетытную долю маёмасці, і пірат палічыў за лепшае хавацца на Сейшэльскіх астравах. У 1730 годзе ён усё ж быў схаплены і павешаны. Паводле легенды, ужо стаячы каля шыбеніцы, Левасер кінуў у натоўп каралі і ўсклікнуў: «Знайдзі мае скарбы, калі можаш!» Каралі ўзялі сабой крыптаграму з 17 ліній, але тайнае пасланне апынулася занадта складаным, каб яго разгадалі. Так што скарбы Левасера дагэтуль чакаюць свайго новага ўладальніка.

Матэрыял падрыхтаваў Іван КУПАРВАС. hvir@vziazda.by

Сэмюэль «Чорны Сэм» Бэламі — найвядомейшы брытанскі пірат, «дзеясць» якога з’яўляецца самай паспяховай за ўсю гісторыю пірацтва. Яго кар’ера ў якасці капітана пірацкага брыга «Уайда» і камандзіра пірацкай флатыліі працягвалася ўсяго адзін год (!), на працягу якога ён са сваёй камандай прымудрыўся ўзяць на абардж больш за 50 судоў (!), захапіўшы каласальную здабычу, якая складала, па звестках часопіса «Форбс», 120 мільёнаў долараў! Прынц піратаў і яго флатылія загінулі 27 красавіка 1717 года падчас шторму. Толькі на патанулым караблі Чорнага Сэма было каля чатырох з паловай тон сярэбра і золата. У 1984 годзе Бары Кліфарду, прафесійнаму паляўнічому на скарбы, нарэшце ўдалося адшукаць і падняць на паверхню малую частку здабычы піратаў, якая была ацэнена экспертамі ў мільёны долараў. Аднак далейшыя намаганні нырцоў не прынеслі вынікаў, а пошук асноўнай часткі скарбаў Бэламі працягваецца і дагэтуль.